Uzgoj konja lipicanske pasmine u Republici Hrvatskoj

Pejić, Stela

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:409838

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Stela Pejić
Stručni studij smjera Agrarno poduzetništvo

UZGOJ KONJA LIPICANSKE PASMINE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Završni rad

Vinkovci, 2015.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Stela Pejić
Stručni studij smjera Agrarno poduzetništvo

UZGOJ KONJA LIPICANSKE PASMINE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu završnog rada:

1. prof. dr. sc. Mirjana Baban, predsjednik
2. izv. prof. dr. sc. Vesna Gantner, mentor
3. prof. dr. sc. Pero Mijić, član

Vinkovci, 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD 3

2. LIPICANAC U HRVATSKOJ 4

3. ZNAČAJKE HRVATSKOG LIPICANCA 5

4. LINIJE PASTUHA I RODOVI KOBILA HRVATSKOG PODRIJETLA.....6

5. LINIJE PASTUHA I RODOVI KOBILA U HRVATSKOJ 7

5.1. Linija Conversano……...7

5.2. Linija Favory……...8

5.3. Linija Maestoso……...9

5.4. Linija Neapolitano……....10

5.5. Linija Pluto……11

5.6. Linija Siglavy……12

5.7. Subpopulacije i rodovi kobila……13

6. DRŽAVNA ERGELA ĐAKOVO 16

6.1. Linije i rodovi u ergeli……...17

7. DRŽAVNA ERGELA LIPIK 19

8. UZGOJNI PROGRAM – ORGANIZACIJA I PROVEDBA.....20

8.1. Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja (HSUL)…….20

8.2. Ocjenjivanje konja…….21

8.2.1. Podrijetlo……21

8.2.2. Ocjena vanjštine……..22

8.2.3. Ispit radne sposobnosti……..……..23

9. LIPICANAC U SPORTU 26

10. ZAKLJUČAK 27

11. POPIS LITERATURE 28

12. SAŽETAK 30

13. SUMMARY 31

14. POPIS TABLICA 32

15. POPIS SLIKA 33

16. POPIS GRAFIKONA 34

1. UVOD

Povijest lipicanske pasmine seže daleko u prošlost. Već su stari Grci spominjali "kraške konje", a skulpture na Partenonskom frizu Britanskog muzeja podsjećaju na lipicance u apsolviranju elemenata dresure. Lipicanska pasmina u prošlosti zvana "kraškom", nastala je u austrijskoj dvorskoj ergeli Lipica u Sloveniji, osnovanoj 1580. godine, kada je austro – ugarski nadvojvoda Karlo II. kupio Lipicu s namjerom da osnuje ergelu. Široko podrijetlo pasmine rezultiralo je formiranjem većeg broja linija i rodova. Lipicanac je nastao kombinacijskim križanjem kao produkt slovenskog tla i klime te znanja i vještine uglavnom stranih stručnjaka. Prilikom nastajanja pasmine na ergeli u Lipici križani su kraški konji s konjima španjolskog, talijanskog, njemačkog, danskog, kladrubskog i ponajviše arapskog podrijetla. Često se navodi da su domaći kraški konji bili početni genetski materijal u stvaranju lipicanske pasmine uz doprinos konja iz Polesine.

Lipicanac koji je početno stvoren kao laki karosijer i jahaći konj, u procesu širenja postupno je postao uzgojno i uporabno interesantan i pristupačan plemićima i veleposjednicima, a kasnije i malim poljoprivrednicima na prostoru Podunavlja. Paralelno sa povećanjem broja ergela i uzgojnih središta, te broja lipicanskih konja, događalo se i širenje spektra uporabe. Plemeniti i elegantni karosijeri koji su ujedno korišteni za reprezentativno i figurativno jahanje, počinju se koristiti kao izvor radne snage u transportu, poljoprivredi, vojsci, sportu i rekreaciji. Širi spektar uporabe lipicanaca tijekom vremena uvjetovao je izmjene u uzgojnom cilju i selekciji te u forsiranju promjena vanjštine, tipa, tjelesnog formata, boje dlake, hodova, ćudi i drugih svojstava.

Ovaj "barokni" konj poznat je po plemenitoj i čvrstoj tjelesnoj građi, otpornosti, skromnosti u smještaju i hranidbi, "lakoj" sposobnosti učenja i volji za radom te spremnosti da ispuni i najteže pred njega postavljene zadatke. Lipicanska pasmina smatrana je pasminom budućnosti, jer nije odgovarala samo Slavoniji nego i Lici, Dalmaciji, Istri te drugim krajevima Hrvatske (Steinhausz, 1924.; Ilančić, 1979.).

Cilj je ovoga rada bio opisati način postanka i karakteristike lipicanske pasmine te definirati uzgojni program i metode uzgoja ove pasmine u Republici Hrvatskoj.

2. LIPICANAC U HRVATSKOJ

Uzgoj lipicanske pasmine u Hrvatskoj postao je dio narodnog uzgoja i tradicije. Na razvoj i širenje lipicanske pasmine najveći utjecaj imale su ratne kataklizme. Lipicanci u Hrvatskoj počinju se uzgajati 1806. godine u Đakovu, a u 19. stoljeću stvara se zasebna linija, Tulipan (Izenbart i Birer, 1985.). Posebice se uzgajao u Slavoniji, jer je zadovoljavao tadašnje potrebe za većim, jačim, ustrajnim konjem, dobre ćudi s malim zahtjevima za hranom. Razvoju lipicanaca u Hrvatskoj značajno doprinosi i uprava Vojne krajine dajući rasplodne pastuhe u zakup. Godine 1818. na području nekadašnje slavonsko – brodske regimente pripušteno je 16 rasplodnih pastuha, a iste godine novogradiška pukovnija od bečkog dvora dobila je na poklon dva lipicanska pastuha. Nakon raspada Austro – Ugarske monarhije najveći dio lipicanske populacije nalazio se u Hrvatskoj. Boravak ergele Lipica u Đakovu imao je znatan utjecaj na hrvatski uzgoj lipicanaca (Steinhausz, 1924.; Izenbart i Birer, 1985.).

Brojno stanje u pripusnim stanicama 1899. godine u Republici Hrvatskoj iznosi ukupno 345 pastuha, od čega je u Slavoniji 45,50%, odnosno 157 pastuha. Pasminski sastav tih pastuha bio je: engleskih polukrvnjaka 43,8%, lipicanaca 25,21%, norikera 18,26%, arapa 6,08%, engleskih punokrvnjaka 4,92%, normanskih 1,44% i norfolskih pastuha 0,86% (Steinhausz, 1924.; Mandić i Rastija 1997.; Čačić, 2005.).

Prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije (HPA, 2015.) brojno stanje lipicanaca u Republici Hrvatskoj u 2014. godini iznosi 1.981 grla i to: rasplodni pastusi – 112, kastrati – 65, rasplodne kobile – 554, pastusi – 350, kobile – 291, muška omad – dvogodišnja – 90, muška omad – jednogodišnja – 98, ženska omad – dvogodišnja – 119, ženska omad – jednogodišnja – 104, muška ždrebad – 112, ženska ždrebad – 86 (HPA, 2015.).

3. ZNAČAJKE HRVATSKOG LIPICANCA

Na području Panonije nakon Drugog svjetskog rata uočavao se stalan porast broja hladnokrvnih konja na račun toplokrvnjaka, a kako je uporaba hladnokrvnih konja ograničena na teški rad, trebalo je mijenjati uzgojne ciljeve i selekciju toplokrvnih pasmina (Izenbart i Birer, 1985.; Čačić, 2005). Uzgojni smjer usklađen je prema najbrojnijem staležu – seljaku odnosno smjer uzgoja mijenja se u pravcu stvaranja jačih, zbitijih i koščatijih toplokrvnih konja.

Uzgojnom cilju dodana je i selekcija na boju, zbog interesa slavonskih seljaka za tamnom bojom. Povoljne klimatske i hranidbene prilike u Slavoniji pozitivno su utjecale na razvoj lipicanaca (Čačić, 2005). Namjena lipicanaca u ergeli Đakovo i slavonskim udrugama bila je za jahanje i vožnju, ali razvojem agrara upotrebljavan je za rad.

Početka uzgoja lipicanske pasmine, lipicanac prolazi kroz nekoliko faza razvoja i iskorištavanja. Od jahaćeg vojnog konja preko izvora radne snage u poljoprivredi do potisnute vučne životinje. Tijekom uzgoja hrvatski lipicanac zadržao je sve glavne značajke lipicanske pasmine (Mandić i Rastija 1997.; Čačić, 2005).

4. LINIJE PASTUHA I RODOVI KOBILA HRVATSKOG PODRIJETLA

Do 2003. godine od strane Lipizzan International Federation (LIF) priznato je 13 lipicanskih kobila kao rodovi hrvatskog podrijetla, dok je do 2009. godine provedeno je istraživanje gdje su priznata još tri lipicanska roda: Liza, Munja i Rebecca – Thais. Danas je međunarodno priznato 16 lipicanskih rodova kao rodovi hrvatskog podrijetla te su isti prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. Međunarodno priznatih 16 hrvatskih lipicanskih rodova (Čačić i sur., 2008.)

Ime roda	Godina nastanka roda	Ergela nastanka roda	Zastupljena u hrvatskom uzgoju
Rendes	Prije 1947.	Vukovar	Da
Hamad – Flora	1850.	Vukovar	Ne
Eljen – Odaliska	1904.	Vukovar	Ne
Miss Wood	1890.	Vukovar	Ne
Fruska	1857.	Vukovar	Ne
Traviata	Prije 1913.	Cabuna	Da
Margit	Prije 1902.	Cabuna	Da
Manezi	Prije 1899.	Cabuna	Ne
Mima – Nana	1898.	Daruvar	Da
Liza (Alka)	1898.	Đakovo	Da
Karolina	1885.	Đakovo	Ne
Munja	1905.	Đakovo	Da
Ercel	1880.	Terezovac	Ne
Czirka	dr. pol. 19 st.	Terezovac	Ne
502 Mozsgo Perla	1874.	Terezovac	Ne
Rebecca – Thais	1914.	Vrbik	Ne

Danas je u našem uzgoju, od ukupno 16 lipicanskih rodova hrvatskog podrijetla, zastupljeno samo šest rodova (Rendes, Traviata, Margit, Wanda, Munja i Liza). Čačić i sur. navode (2008.) da čak 10 (62,5%) lipicanskih rodova hrvatskog podrijetla nisu zastupljeni u hrvatskom uzgoju, a nalazimo ih u stranim ergelama i nacionalnim uzgojima.

5. LINIJE PASTUHA I RODOVI KOBILA U HRVATSKOJ

Mandić i Rastija (1997.) i Čačić (2011.) navode da je u hrvatskom lipicanskom uzgoju zastupljeno međunarodno priznatih sedam linija pastuha (nema mađarske linije Incitato) i 19 rodova kobila. U Državnoj ergeli Lipicanaca Đakovo i zemaljskom uzgoju Republike Hrvatske zastupljeno je po sedam linija pastuha i to: Conversano, Favory, Maestoso, Neapolitano, Pluto, Siglavy i Tulipan, a šest linija u državnoj ergeli Lipik (nema linije Tulipan).

5.1. Linija Conversano

Osnivač linije je napuljski pastuh Conversano, vranac, oždrijebljen 1767. godine u Italiji. Karakteristike linije vidljive su na slici 1.

Slika 1. Conversano (Čačić, 1985.)

To su razmjerno veliki konji, nešto manje široki i duboki, čelo i nosna linija često su izbočeni, vrat je visoko nasađen, greben visok, leđa su kratka i ravna, spoj kratak, sapi manje i široke, noge dosta jake, a hod visok i energičan (Izenbart i Birer, 1985.). Osnivač hrvatskog ogranka je 213 Conversano Monterea, bijelac, oždrijebljen 1911. godine u Lipici. Otac Conversano Troga IV, majka Monterea. U ergeli Đakovo bio je pepinjerni pastuh (Čačić, 2005.).

5.2. Linija Favory

Osnivač linije je kladrubski pastuh španjolske krvi Favory Senior, kulaš, oždrijebljen 1779. godine u Kladrubu. To su laganiji, plemenitiji, širi i dulji konji s laganom glavom i nešto izbočenijom nosnom linijom, vrat visoko nasađen, dug, lagan, greben visok, leđa i spoj kratka, sapi široke, hod visok i energičan (Izenbart i Birer, 1985.). Mandić i Rastija (1997.) i Čačić (2005.) navode da je osnivač hrvatske linije Favory I oždrijebljen 1942. godine u ergeli Lipica kao praunuk Favory Raisbona.

Slika 2. Favory (Čačić, 1985.)

5.3. Linija Maestoso

Osnivač linije je kladrubski pastuh španjolskog podrijetla Maestoso Senior, sivac, oždrijebljen 1773. godine u kraljevskoj dvorskoj ergeli Kladrub. To su konji velikog okvira, duboki i široki, glava razmjerno veća i teža, srednje konveksna, vrat visoko nasađen i lijepo povijen, leđa duža i ravna, spoj kratak, sapi snažne i okrugle, hod visok i energičan (Izenbart i Birer, 1985.). Mandić i Rastija (1997.) i Čačić (2005.) navode da je osnivač hrvatskog ogranka pastuh Maestoso Dido, oždrijebljen u ergeli grofa Jankovića u Terezovcu, otac Maestoso Perletta, majka Dido i otac Tulipan.

Slika 3. Maestoso (Čačić, 1985.)

5.4. Linija Neapolitano

Osnivač linije je originalni napuljski pastuh Neapolitano, dorat, oždrijebljen 1770. godine. To su konji srednje velikog okvira, dublji, ali manje široki, teške i relativno velike glave izraženog konveksnog profila, vrat jak, nešto kraći i visoko nasađen, greben slabije izražen, leđa i spoj nešto duži, noge jake, hod visok i energičan (Izenbart i Birer, 1985.). Osnivač hrvatskog ogranka je pastuh 639 Neapolitano Miramar, sivac, oždijebljen 1902. godine u Lipici, otac Neapolitano Slatina III, majka Miramar, majčin otac Favory Trompeta (Mandić i Rastija 1997.; Čačić, 2005.).

Slika 4. Neapolitano (Čačić, 1985.)

5.5. Linija Pluto

Osnivač linije je danski pastuh Pluto, oždrijebljen 1765. godine u Frederiksborgu. Ova linija je imala u Hrvatskoj dva ogranka: originalnu lipicansku i fogaraško – terezovačku. To su jaki, nešto dublji i široki konji, glava razmjerno veća, profil manje konveksan, vrat visoko nasađen i dug, greben slabo izražen, leđa duža i mekana, spoj kratak, sapi široke, noge jake, hod vrlo energičan i visok (Izenbart i Birer, 1985.).

Osnivač fogaraško – terezovačkog, odnosno hrvatskog ogranka je pastuh Pluto Fantasca, oždrijebljen 1885. godine u Fogarasu, otac pluto Fantasca, majka 46 Favory I (Mandić i Rastija 1997.; Čačić, 2005.).

Slika 5. Pluto (Čačić, 1985.)

5.6. Linija Siglavy

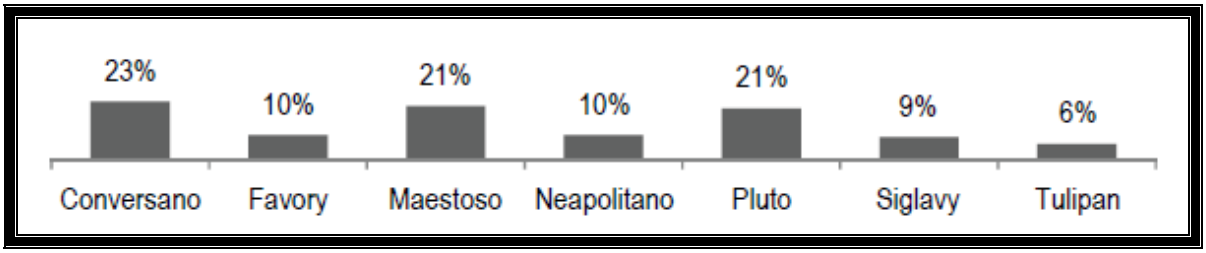
Linija je osnovana 1816. godine. Osnivač je originalni arapski pastuh Siglavy, sivac, oždrijebljen 1810. godine u Arabiji. To su lakši, elegantni i plemeniti s arapskim izražajem, ali duboki i široki konji, glava im je duga i ravna, vrat visoko nasađen, dug i lagan, greben izražen i dug, leđa kratka i ravna, spoj kratak, sapi široke, noge čvrste, puno temperamenta, hod niži i energičan (Izenbart i Birer, 1985.).

Osnivač hrvatskog ogranka je pastuh Siglavy Tofana, sivac, oždijebljen 1923. godine u Državnoj ergeli Stančić, otac Siglavy Monterosa, majka 7 Tofana, majčin otac Maestoso Titania (Mandić i Rastija 1997.; Čačić, 2005.).

Slika 6. Siglavy (Čačić, 1985.)

Grafikon 1. prikazuje omjer brojnog stanja lipicanskih pastuha prema linijama oca iz čega je vidljivo da je Conversano (23%) najzastupljenija linija, a Tulipan (6%) najmanje zastupljena (HPA, 2015.).

Grafikon 1. Omjer brojnog stanja lipicanskih pastuha prema linijama oca u 2014 (HPA, 2015.)

5.7. Subpopulacije i rodovi kobila

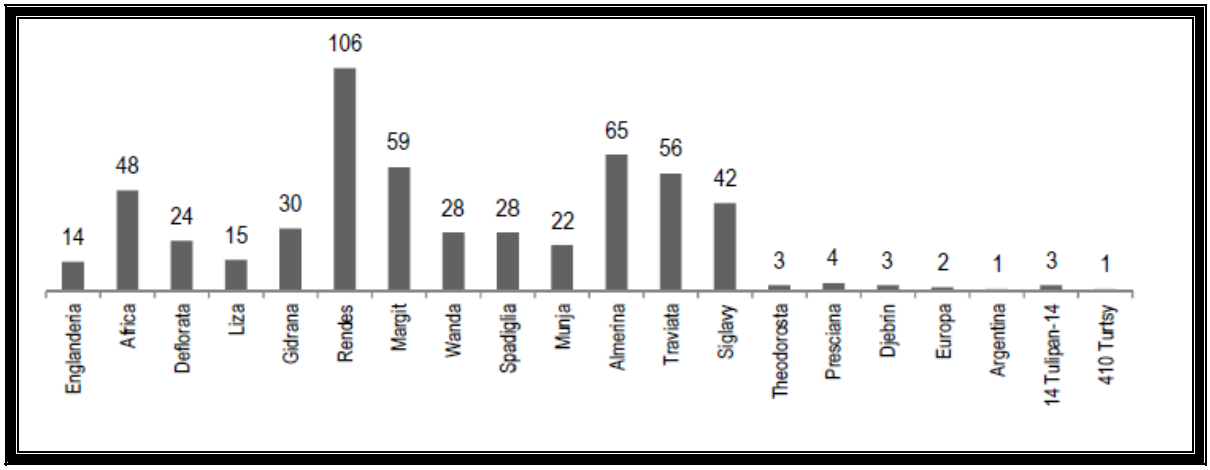
Subpopulaciji zemaljskog uzgoja zastupljen najveći broj rodova (15) i ogranaka (21) kobila, zatim subpopulacija Državne ergele lipicanaca Đakovo (11 rodova i 13 ogranaka) i subpopulacija Državne ergele Lipik (9 rodova i 11 ogranaka). Zastupljenost rodova kobila prema subpopulacijama 2010. godine prikazana je u tablici 2. (Čačić, 2011.).

Osim priznatih rodova, u zemaljskom uzgoju postoji i 7 nepriznatih lipicanskih rodova kobila, B knjiga ili lipicanci nepotpunog porijekla koji su zatečeni u trenutku zatvaranja matične knjige lipicanaca 1986. godine. Riječ je o sljedećim rodovima: rod Beba – Elza, rod Lenica – Lasta (1921.), rod Mira – Lila (1951.), rod Cura – Lela, rod Roza – Darinka, rod Lasta – Jelica i rod Vidra – Cvjeta (Mandić i Rastija 1997.; Čačić (2003.).

Tablica 2. Zastupljenost rodova kobila prema subpopulacijama 2010. godine (Čačić, 2011.)

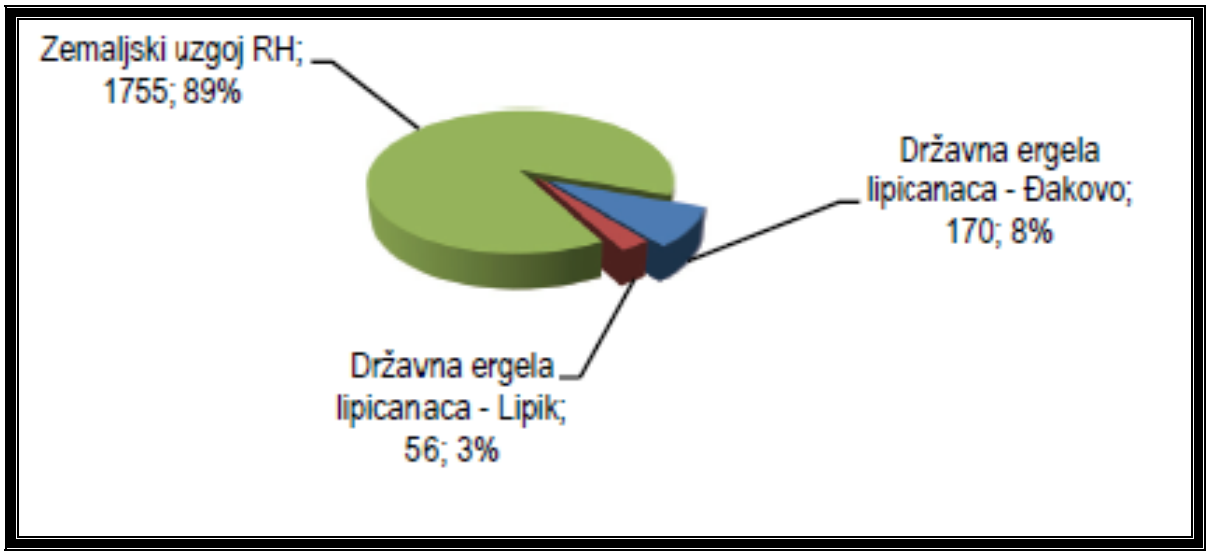
Redni broj	Ime roda	Ogranci roda	Đakovo	Lipik	Zemaljski uzgoj
1	Africa	Batosta	Da	Da	Da
		Lipa	Ne	Ne	Da
2	Almerina	Santa	Da	Ne	Da
		Slavonia	Da	Ne	Da
		Slovenia	Ne	Ne	Da
3	Deflorata	Capriola	Ne	Da	Ne
		Canissa	Ne	Da	Da
		Kremica	Ne	Ne	Da
4	Englanderia	Allegra	Da	Da	Da
5	Europa	Trompeta	Ne	Da	Ne
6	Gidrana	Gaeta	Ne	Da	Ne
		Gaetana	Da	Da	Da
		Neretva	Ne	Ne	Da
7	Liza	Liza	Ne	Ne	Da
		Cica	Ne	Ne	Da
8	Margit	Mara	Da	Ne	Da
9	Munja	Munja	Da	Ne	Da
10	Rendes	Krabbe	Da	Ne	Da
		Zenta	Da	Ne	Da
11	Siglavy	Toplica	Da	Ne	Da
12	Spadiglia	Monteaura	Ne	Da	Ne
		Montenegra	Da	Ne	Da
13	Traviata	Troffeta	Da	Ne	Da
14	Wanda	Mima	Da	Ne	Da
15	Theodorosta	Wera	Ne	Da	Ne
16	Presciana	Bonadea	Ne	Da	Ne
17	Djebrin	Drava	Ne	Ne	Da
18	Rebecca	Thais	Ne	Da	Ne
19	Mmadar – 236	-	Ne	Ne	Da
Ukupno:			11 rodova (13 ogranaka)	9 rodova (11 ogranaka)	15 rodova (21 ogranaka)

Kao što je vidljivo na grafikonu 2. omjer brojnog stanja lipicanskih kobila prema uzgojima u Republici Hrvatskoj najviše je zastupljen Rendes (106) u 2014. godini (HPA, 2015.).

Grafikon 2. Omjer brojnog stanja lipicanskih kobila (HPA, 2015.)

Hrvatski lipicanski uzgoj dijeli se na uzgoj u Državnoj ergeli lipicanaca Đakovo (8%), Državnoj ergeli lipicanaca Lipik (3%) te zemaljski uzgoj RH (89 %) kojeg čine samostalni uzgajivači ili uzgajivači uključeni u udruge koje su u Hrvatskom savezu udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja (HPA, 2015., grafikon 3.).

Grafikon 3. Omjer brojnog stanja lipicanaca prema uzgojima 2014. godine (HPA, 2015.)

6. DRŽAVNA ERGELA ĐAKOVO

Ergela u Đakovu osnovana je 1506. godine i među najstarijim je ergelama u Europi (Izenbart, 1985.; Čačić, 2005.). Konji lipicanske pasmine na ergeli se počinju uzgajati početkom 19. stoljeća.

Državna ergela Đakovo sastoji se od pastuharne (Slika 7.) koja se nalazi u središtu Đakova gdje su smješteni pastusi koji tu prolaze dresuru i obuku za konjičke sportove, terapeutsko jahanje, vožnju dvoprega i četveroprega te školu jahanja i Ivandvora (Slika 8.) gdje je smješteno matično stado kobila s podmlatkom koji se tu odgaja i othranjuje do svoje treće godine, kad muška ždrijebad odlazi na obuku u Pastuharnu u središtu Đakova (www.ergela-djakovo.hr).

Slika 7. Ergela Đakovo – Pastuharna (www.ergela-djakovo.hr; 26.05.2015.)

Predanim se radom i brigom radnika ergele uz primjenu najnovije mehanizacije na poljoprivrednim površinama, sačinjenih od 310 ha livada i oranica, proizvodi sijeno, slama, zob i tako tijekom cijele godine osigurava se hrana za konje ergele.

Osim uzgoja i selekcije konja, ergela se bavi dresurom. Dugi niz godina na ergeli djeluje Konjički klub "Đakovo" koji promovira konjičke sportove i educira mlade korisnike konja, buduće natjecanje. U okviru rada kluba organizirano se provodi i jahanje za djecu i odrasle s posebnim potrebama. Uzgoj lipicanske pasmine prethodio je uzgoj pasmina poput arapskih konja i noniusa. Uzgoj lipicanaca na đakovačkom području, važno je obilježje đakovačkog kraja i Slavonije (www.ergela-djakovo.hr).

Slika 8. Ergela Đakovo – Ivandvor (www.ergela-djakovo.hr; 26.05.2015.)

6.1. Linije i rodovi u ergeli

Država ergela trenutačno posjeduje 176 grla. Od ukupnog broja lipicanaca na lokacijama ergele jedan dio se nalazi kod privatnog uzgajivača u svrhu rasploda (www.ergela-djakovo.hr). Linije i rodovi u ergeli Đakovo prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Linije i rodovi u ergeli Đakovo (www.ergela-djakovo.hr; 26.05.2015.)

Linije pastuha	**Rodovi kobila**
1. Conversano	1. Troffeta, rod Traviata
2. Pluto	2. Toplica, rod Siglavy
3. Tulipan	3. Krabbe, rod Rendes
4. Siglavy	4. Mara, rod Margit
5. Maestoso	5. Zenta, rod Rendes
6. Flavory	6. Gaetana, rod Gedran
7. Neopolitano	7. Munja, rod Famosa
	8. Slavonia, rod Almerina
	9. Montenegra, rod Spadiglia
	10. Mima, rod Wanda
	11. Batosta, rod Africa
	12. Santa, rod Almerina
	13. Allegra, rod Englanderia

Začetak uzgoja i selekcije konja lipicanske pasmine u Đakovu veže se za 1806. godine, kada su rasplodna grla uslijed ratnih okolnosti premještena iz ergele Lipica u ergelu đakovačke biskupije. Zbog snage i veličine kojom su nadmašili tipove uzgojene na ergeli Lipica i Piber, lipicanci su pogodni za sportska i turnirska natjecanja. Uzgojno – selekcijski rad pod stalnim je nadzorom vrsnih konjogojskih stručnjaka.

Slika 9. Državna ergela Đakovo (www.ergela-djakovo.hr; 26.05.2015.)

7. DRŽAVNA ERGELA LIPIK

Ergela Lipik osnovana je 1843. godine od strane grofa Izidora pl. Jankovića izgradivši štale za konje. Status državne ergele dobiva 1938. godine kada se Kraljevska državna ergela Stančić seli u Lipik (Čačić, 2005).

Posjed ergele obuhvaćao je čak 676 kvadratnih jutara zemljišta od nekoliko odvojenih lokacija. Uzgoj u ergeli počeo je sa matičnim stadom lipicanaca preuzeto iz ergele Petrovo – Stančić. Cilj ergele u Lipiku imala je uzgajati kvalitetne i uporabljive konje za potrebe zemaljskog konjogojstva. Sveukupno je nabavljeno 27 rasplodnih kobila i starijih omica od kojih je 19 bilo sive, a 8 tamne boje (http://www.ergela-lipik.org).

U ergeli Lipik uzgojen je veliki broj kvalitetnih grla, posebice muških rasplodnjaka za potrebe zemaljskog uzgoja. Ergela je na području uzgoja surađivala sa ergelom u Đakovu.

Početkom Domovinskog rata i agresije na ergelu sustavno je uništena, staja je spaljena, dio konja je poubijan, a dio ih je ukraden. Nestanak ergele Lipik tijekom Domovinskog rata jedan je od najvećih i najnehumanijih zločina ikada počinjen nad životinjama. Od 13.10.2007. kad su nakon 16 godina napokon vraćeni oteti lipicanci ime "Ergela Lipik" ponovno ima puno značenje (Čačić, 2005).

Slika 10. Državna ergela Lipik (http://www.ergela-lipik.org, 26.05.2015.)

8. UZGOJNI PROGRAM – ORGANIZACIJA I PROVEDBA

8.1. Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja (HSUL)

HSUL predstavlja nacionalni savez s ciljem organizacije i provedbe uzgoja lipicanske pasmine konja na području Republike Hrvatske sukladno međunarodnim postignućima istog uzgoja.

Uzgojni cilj definiran od strane HSUL – a je uzgojiti lipicanske konje uz naglasak na uzgoj zaprežnog tipa lipicanaca koji će biti poželjne visine do grebena u dobi od 6 godina:

- pastusi od 155 do 160 cm (iznimno 153 do 162 cm)
- kobile od 153 do 158 cm (iznimno 150 do 160 cm)

Uzgojni cilj je uzgoj skladnih, elegantnih, plemenitih lipicanskih konja većeg okvira, pravilnih izdašnih kretnji koji je primjeren za ostvarivanje prvenstveno vrhunskih rezultata u zaprežnom, ali i u jahaćem sportu te koji je vrlo iskoristiv i u svim drugim oblicima uporabe (rekreacija, konjički turizam, terapijsko jahanje i drugo) (LIF, 2001.; Baban i sur., 2004.; Čačić, 2012.; Čačić - HSUL, 2012.).

U postizanju uzgojno – selekcijskog cilja provoditi će se selekcijski program koji obuhvaća:

1. vrednovanje porijekla
2. ocjena vanjštine i unutarnjih osobina
3. ispit radne sposobnosti (IRS)
4. vrednovanje prema kvaliteti potomstva
5. vrednovanje zdravlja i plodnosti
6. razvrstavanje u klase sukladno kvaliteti

Čačić - HSUL (2012.) definira da se lipicanska pasmina konja uzgaja se u čistoj krvi i križanja sa drugim pasminama nisu dozvoljena. U državnim ergelama moguća su priznata križanja s konjima kladrubske, arapske, andaluzijske i lusitano pasmine konja, a ista trebaju biti dobro opravdana, odobrena i pod nadzorom LIF – a i uz stručno opravdanje potrebe za križanjem.

8.2. Ocjenjivanje konja

Na uzgojno valjanim životinjama se preformance test u testnim stanicama ili konjogojskim gospodarstvima zemaljskog uzgoja (Field test). Mlada grla u dobi od šest mjeseci ulaze u preformance test te im se kod prve ocjene vrednuje rodoslovlje, razvoj, rast, skladnost i funkcionalnost vanjštine i korektnost hoda. Performance test jedan je od glavnih pokazatelja vrijednosti grla te kod provedbe performance testa potrebno je voditi računa o plodnosti, zdravlju, temperamentu, ćudi, eksterijerne mane i drugo. Poželjno je obavljati i progeni test pastuha koji nam pokazuje kvalitetu rasplodnog grla i prenesene značajke na potomstvo. Pastusi su u progenom testu u dobi od tri godine te se pripuštaju na minimalno pet kobila. Preko njihovih potomaka može se izračunati uzgojna vrijednost. Kod procjene uzgojne vrijednosti rasplodnog grla u progenom testu uključuju se ocjene direktnih potomaka i pobočnih srodnika te vlastiti rezultati preformance i progenog testa. U izračunu se još koriste i sportski rezultati direktnih potomaka, roditelja i pobočnih srodnika postignutih na službenim natjecanjima i s tim podacima se utvrđuje uzgojna vrijednost pastuha. Svrha ocjenjivanja konja je selekcija kojom se postiže uzgojni cilj. Posebno se ocjenjuju pastusi, kobile i ždrebad uz nogu kobile. Ocjenjivanje konja imaju pravo obavljati samo osobe koje su zato školovane ili su to znanje stekle na seminarima te su postali uzgojni uzgajivači (suci) (Čačić - HSUL, 2012.).

Kod ocjenjivanja konjsko tijelo se prosuđuje uvijek prema ustaljenom rasporedu te započinje sa procjenom glave, vrata, trupa, prednjih i na kraju stražnjih nogu. Kod promatranja trupa pažnja se usmjerava na prema grebenu, leđima, spoju, sapima, korijenu repa, prsnom košu i trbuhu (Baban i sur., 2008.).

8.2.1. Podrijetlo

Konjem lipicanske pasmine smatra se grlo čije se Podrijetlo u potpunosti može spojiti od prvog grla u pedigreu lipicanske pasmine. Prilikom vrednovanja porijekla posebna pozornost pridaje se pripadnosti linija pastuha, odnosno rodu kobila, kao i ograncima linija i rodova kojem grlo pripada. Podrijetlo treba biti potvrđeno sukladno dokumentaciji upisano prvo u Središnji registar kopitara Republike Hrvatske, a nakon toga i u rodovničke knjige kojeg vodi HSUL. U rodovničke knjige HSUL – a upisuju se čistokrvna grla pripadnici svih priznatih linija pastuha i rodova kobila lipicanske pasmine (Čačić, 2012).

8.2.2. Ocjena vanjštine

Definira se kao model ocjenjivanja poentiranjem. Model nam služi za ocjenu pastuha, kobila i mladih grla (omad) u udruzi. Provodi ga uzgojna komisija pri uzgojnim pregledima odnosno izložbama sukladno Pravilniku o ocjeni grla konja (Čačić - HSUL, 2012.).

Ocjene vrijednosti kreću se od 1 do 10. Elementi ocjene su (Čačić - HSUL, 2012.):

- pasminski tip i spolni dimorfizam
- glava
- vrat
- prednji dio trupa
- srednji dio trupa
- stražnji dio trupa
- prednje noge
- stražnje noge
- pravilnost hodova
- opći dojam.

Testiranje na vlastite osobine

Pregled i označavanje ždrebadi uz nogu kobile – majke (Čačić - HSUL, 2012.)

Svake godine obavlja se redoviti pregled ždrebadi uz nogu majke prilikom kojeg se ždrebad označava vrućim žigom i vjerodostojno opisuje opisnom listom te odabire za daljnji usmeni uzgoj.

Odabir se vrši na temelju: porijekla, vanjštine, tipa, kretnji i općeg dojma. Kada je ždrijebe pregledano i ocijenjeno upisuje se u knjigu ždrebadi.

U svrhu širenja i podizanje kvalitete uzgoja, prilikom godišnjeg pregleda ždrebadi i kobila može se vršiti upis omica i kobila koje nisu uvedene u matične knjige prema propisanim kriterijima. Vrši se prema potrebi izmjena i ocjena ždrebnih omica i prvoždrebki (Čačić - HSUL, 2012.).

Pregled i ocjena omica/kobila lipicanske pasmine (Čačić - HSUL, 2012.)

izmjena i ocjena omica/kobila provodi se radi upisa u određeni odjeljak matične knjige prema propisanim kriterijima.

Prilikom pregleda i ocjene mjeri se:

- Visina grebena (štapom i vrpcom)
- Opsegom prstiju (vrpcom)
- Opseg cjevanice (vrpcom).

Pregled i ocjena pastuha (Čačić - HSUL, 2012.)

Mladi pastusi se prema pojedinom pravilniku uzgoja podvrgavaju prvom pregledu kao kandidati za buduće pastuhe. Temeljem pregleda i ocjene mladim pastusima se izdaje pripusna dozvola za jednu pripusnu sezonu. Kriteriji odabira su utvrđeni pravilnikom uzgoja.

Pravilnikom uzgoja definiran je broj (najmanje 5, najviše 10) na koliko kobila smije biti pripušten mladi pastuh u testu osjemenjivanja

Prilikom pregleda i ocjene mjeri se:

- Visina grebena (štapom i vrpcom)
- Opseg prstiju (vrpcom)
- Opseg cjevanice (vrpcom)

8.2.3. Ispit radne sposobnosti

Ispit radne sposobnosti omogućava vrednovanje karaktera, temperamenta, kvalitete kretnji u zaprezi i pod sedlom, volje za radom i opću fizičku sposobnost te volju i sposobnost u radu pod sedlom ili u zaprezi. Provodi se prema Pravilniku o ispitu radne sposobnosti (IRS) za lipicansku pasminu koji je prateći akt ovog uzgojnog programa. Radna sposobnost lipicanaca vrednuje se i temeljem rezultata službenih natjecanja u zaprežnim ili jahaćim konjičkim disciplinama koje se provode pravilnicima i pod okriljem Hrvatskog konjičkog saveza (HKS) (Baban i sur., 2006.; Čačić, 2012., Čačić - HSUL, 2012.).

Ispit radne sposobnosti u jahanju

- ulaz u radnom kasu
- zaustavljanje
- u radnom kasu na lijevu ruku napraviti krug veličine 10 metara
- kada se krug zatvori promjena na desnu ruku, krug 10 metara
- po završetku kruga prelaz u radni kas
- zaustavljanje i prelazak u korak
- odstupiti jednu dužinu grla
- korak
- kas
- prelazak u lijevi galop
- prelazak u desni galop
- kod izvođenja pojedinih radnji ocjena općeg dojma
- ocjenjuje se poletnost
- ocjene su od 1 do 10, a maksimalan je broj 130
- sve ispitane životinje koje su skupile više od 75 bodova su položile ispit radne sposobnosti
- vrijeme polaganja ispita radne sposobnosti je dob od 4 do 6 godina.

Ispit radne sposobnosti u zaprezi

Ispit radne sposobnosti u zaprezi može se vršiti ocjenom u jednopregu i dvopregu. Ispitivane životinje u prvom dijelu ispita radne sposobnosti moraju zadovoljiti kriterije u kretnjama na vrijeme: korak – 5 km / sat, radni kas – 13 km / sat, oštar kas – 16 km / sat.

Sve životinje koje zadovolje ovaj kriterij mogu nastaviti ispit radne sposobnosti u dresuri. Testiranja u dresuri mogu se odvijati u jednopregu i dvopregu (Baban i sur., 2006.; Čačić - HSUL, 2012).

Dresura je sljedeća:

- ulazak u radnom kasu
- zaustavljanje
- radni kas na lijevu ruku, krug 20 m, kod zatvaranja kruga pravo okretanje na desnu ruku, na pravcu oštar kas 50 m
- prelazak u radni kas, ponovno zaustavljanje
- kretanje u koraku, nakon koraka radni kas
- prelazak u oštar kas
- prelazak u radni kas
- zaustavljanje
- odstupanje za jednu dužinu konja
- kretanje u koraku
- prelazak u radni kas.

Ocjenjuje se poletnost ako su u pitanju dvije životinje: uparenost , savitljivost, poslušnost, preciznost izvođenja zadanih radnji. Temeljem tih rezultata upisuje se u Matičnu knjigu pastuha (Čačić - HSUL, 2012.).

9. LIPICANAC U SPORTU

Nekadašnja uloga izvora radne snage izgubljena je kroz vrijeme mehanizacije. Ponos na vlastiti uzgoj, ljubav prema konjima i tradiciji, još uvijek su značajna komponenta slavonski uzgajivača lipicanaca. Interes uzgajivača za zaprežni sport svakodnevno se povećava.

Uzgojni cilj postavljen je u pravcu uzgoja kvalitetnih konja za zaprežni sport. Upravo zaprežna natjecanja jedan su od segmenata uzgoja ove pasmine koja značajno utječe kako na popularizaciju ove pasmine, tako i na poboljšanje kvalitete uzgoja zbog dobivanja preciznijih podataka o uporabnoj vrijednosti pojedinih grla. Takvi podaci čine sigurnijim odluku o odabiru grla za daljnji uzgoj, posebice pastuha (Čačić, 2005).

Pokretač razvoja zaprežnog sporta u Hrvatskoj je Državna ergela lipicanaca u Đakovu. Stručnjaci ergele sustavno su radili na razvoju zaprežnog sporta, djelom sudjelujući u samim natjecanjima, a djelom putem edukacija. U počecima odvijanja zaprežnog natjecanja, sudionici su uglavnom bili samo uzgajivači. Posljednjih godina uočen je i trend porasta interesa za dresurno jahanje u kojem se najčešće koriste konji lipicanske pasmine. Trenutno su u Hrvatskoj aktivne dvije skupine koje lipicanca promoviraju u dresurnom sportu, ali i kao sastavni dio različitih umjetničkih priredbi (Čačić, 2005.; Drobnjak i sur. 2014.).

Slika 11. Zaprežni sport (www.ergela-djakovo.hr; 26.05.2015.)

10. ZAKLJUČAK

Lipicanac u Hrvatskoj ima veliko značenje, posebice u Slavoniji. Prepoznatljiv je simbol ne samo Slavonije, nego i čitave Republike Hrvatske. Značajno je utjecao na sveukupno hrvatsko konjogojstvo. Kroz povijest, uzgojni cilj lipicanaca usklađivan je ovisno o zemlji u kojoj se uzgajao, o vremenu i potrebama za izvorom radne snage u poljoprivredi, ali i o kulturi življenja pojedinog kraja.

Na hrvatsko tlo došao je kao laki karosijer i jahaći konj te je postao konj namijenjen korištenju u konjičkim sportovima, rekreaciji i turizmu.

Danas je uzgojni cilj uzgojiti lipicanca za vrhunske rezultate najviše u zaprežnom, ali i dresurnom natjecanju. U tom razdoblju od početka mehanizacije do razvoja zaprežnog sporta, lipicanac se malo koristio u konjičkom sportu te je svrha uzgoja bila je najviše oslonjena na tradiciju uzgoja i pojavljivanje lipicanaca na folklornim manifestacijama.

11. POPIS LITERATURE

1. Baban, M., Levaković, M., Kuna, I., Mandić, I., Čačić, M., Rastija, T., Mijić, P. (2006.): Ispitivanje radne sposobnosti lipicanskih konja. Zbornik radova 41. hrvatski &1. međunarodni znanstveni simpozij agronoma. Osijek: Poljoprivredni fakultet u Osijeku, 2006. str.543-544.
2. Baban, M., Mandić, I., Čačić, M. (2004.): Program uzgoja za lipicansku pasminu konja. Elaborat. Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja (HSUL)
3. Čačić, M. - HSUL (2012.): Uzgojni program lipicanske pasmine konja.
4. Čačić, M. (2003.): Fenotipske i genetske odlike lipicanaca u zemaljskom uzgoju Republike Hrvatske. Magistarski rad. Agronomski fakultet. Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
5. Čačić, M. (2005.): Matična knjiga lipicanaca zemaljskog uzgoja Republike Hrvatske. Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja & Hrvatski stočarski centar, Urednik: Mato Čačić.
6. Čačić, M. (2011.): Genetička analiza lipicanaca u Hrvatskoj. Doktorska disertacija. Agronomski fakultet. Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
7. Čačić, M. (2012.): Uzgojni program lipicanske pasmine konja hrvatskog saveza udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja.
8. Čačić, M., Baban, M., Ljubešić, J., Čurik, I., Matasović, M., Rastija, T. (2006.): Pregled uzgoja lipicanaca u Republici Hrvatskoj 2004. Stočarstvo. 60(2): 103-109.
9. Čačić, M., Tadić, D., Korabi, N., Mlađenović, M., Čabrajec, M., Matasović, M., Ljubešić, J., Baban, M., Rastija, T., Prvanović, N. (2008.): Brojno stanje, uzgojna analiza i organiziranost uzgoja lipicanaca u Republici Hrvatskoj. 2. Hrvatski simpozij o lipicanskoj pasmini – s međunarodnim sudjelovanjem Đakovo, Zbornik radova Čačić, Mato (ur.). - Bjelovar: Neron d.o.o., 13-23.
10. Drobnjak, D., Baban, M., Kuna, I. (2014.): FEI konjička disciplina: zaprežni sport. Proceedings and abstracts, 7th international scientific/professional conference,

Vukovar, 28th - 30th May 2014. Agriculture in nature and environment protection. Osijek, 2014. str. 127-132.

11. Hrvatska poljoprivredna agencija (HPA) (2015.): Godišnje izvješće konjogojstva u Republici Hrvatskoj u 2014. godini. Križevci.
12. Ilančić, D. (1979.): Osnivanje i djelovanje pastuharnice u Dalmaciji. Stočarstvo, 33, (1-2), 43-49.
13. Izenbart, E.M.B. (1985.): Lipicanac carski konj. Motovun-Schweizer, Luzern.
14. Lipizzan International Federation (2001.). Conditions of origin of the pure bred Lipizzaner, October 2001.
15. Mandić, I., Rastija, T. (1997.): Matična knjiga lipicanskih konja ergele Đakovo. Đakovo; Osijek: PIK Đakovo: Poljoprivredni fakultet Osijek, 1997. (monografija).
16. Steinhausz, M. (1924). Lipicanac postanak i gojidbena izgradnja pasmine. Zagreb.

12. SAŽETAK

Lipicanac na hrvatsko tlo dolazi početkom 18. stoljeća. Uzgojno je najorganiziranija pasmina konja u Republici Hrvatskoj i odgovarao je mnogim krajevima Hrvatske, a upravo zbog toga uzgojni cilj je bio mijenjan ovisno i geografsko – socijalnim, ali i kulturno – folklornim značenjima. Cilj uzgoja bio je postavljen u pravcu uzgoja kvalitetnih konja za zaprežni sport, koja značajno utječe na popularizaciju pasmine i na poboljšanje kvalitete uzgoja. Uzgoj lipicanske pasmine dijeli se na uzgoj Državne ergele lipicanaca u Đakovu i Lipiku i zemaljski uzgoj koji je preko udruga organiziran u nacionalnu organizaciju Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja – Đakovo.

Brojno stanje lipicanske pasmine u 2014. godini broji 1.981 grla, što govori da je Hrvatski lipicanski uzgoj najveći nacionalni uzgoj lipicanske pasmine u svijetu. Smanjen je interes za lipicancima nepotpunog porijekla (B knjiga) unatoč dobroj uporabnoj sposobnosti i nižoj nabavnoj cijeni.

Ključne riječi: Lipicanac, uzgojni program, zaprežni sport, Hrvatska

13. SUMMARY

Lipizzaner horse breed arrives on Croatian territory in the beginning of the 18th century. The most organized breeding of horse breed in Croatia and most used in many Croatian regions. This is why the breeding goals was changed depending on geographic – social, and cultural – folklore elements and meanings. Aim of breeding was set in the direction of growing high – quality driving sport horses, which significantly affects popularization of the breed and improvement in quality of breeding. Breeding of Lipizzaner breed is divided in State Lipizzaner stud farm in Đakovo and Lipik and terrestrial breeding which is organized through national organization of Croatian Federation Association of Breeders for Lipizzaner horses – Đakovo.

Lipizzaner breed in 2014 counts 1.981 throats, which indicates that Croatian national Lipizzaner breeding is largest breeding of Lipizzaner breed in the world. Decreased interest in the Lipizzaner horses is due to the incomplete pedigree (B book) despite good use abilities and lower buying price.

Key words: Lipizzaner, breeding, driving sport, Croatia

14. POPIS TABLICA

Tablica 1.	Međunarodno priznatih 16 hrvatskih lipicanskih rodova	6
Tablica 2.	Zastupljenost rodova kobila prema subpopulacijama 2010. godine	14
Tablica 3.	Linije i rodovi u ergeli Đakovo	18

15. POPIS SLIKA

Slika 1.	Conversano	7
Slika 2.	Favory	8
Slika 3.	Maestoso	9
Slika 4.	Neapolitano	10
Slika 5.	Pluto	11
Slika 6.	Siglavy	12
Slika 7.	Ergela Đakovo – Pastuharna	16
Slika 8.	Ergela Đakovo – Ivandvor	17
Slika 9.	Državna ergela Đakovo	18
Slika 10.	Državna ergela Lipik	19
Slika 11.	Zaprežni sport	26

16. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.	Omjer brojnog stanja lipicanskih pastuha prema linijama oca u 2014.	13
Grafikon 2.	Omjer brojnog stanja lipicanskih kobila	15
Grafikon 3.	Omjer brojnog stanja lipicanaca prema uzgojima 2014. godine	15

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Poljoprivredni fakultet u Osijeku
Završni rad

UZGOJ KONJA LIPICANSKE PASMINE U REPUBLICI HRVATSKOJ
BREEDING OF LIPIZZANER BREED IN REPUBLIC OF CROATIA

Stela Pejić

Sažetak: Lipicanac na hrvatsko tlo dolazi početkom 18. stoljeća. Uzgojno je najorganiziranija pasmina konja u Republici Hrvatskoj i odgovarao je mnogim krajevima Hrvatske, a upravo zbog toga uzgojni cilj je bio mijenjan ovisno i geografsko – socijalnim, ali i kulturno – folklornim značenjima. Cilj uzgoja bio je postavljen u pravcu uzgoja kvalitetnih konja za zaprežni sport, koja značajno utječe na popularizaciju pasmine i na poboljšanje kvalitete uzgoja. Uzgoj lipicanske pasmine dijeli se na uzgoj Državne ergele lipicanaca u Đakovu i Lipiku i zemaljski uzgoj koji je preko udruga organiziran u nacionalnu organizaciju Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja – Đakovo.

Brojno stanje lipicanske pasmine u 2014. godini broji 1.981 grla, što govori da je Hrvatski lipicanski uzgoj najveći nacionalni uzgoj lipicanske pasmine u svijetu. Smanjen je interes za lipicancima nepotpunog porijekla (B knjiga) unatoč dobroj uporabnoj sposobnosti i nižoj nabavnoj cijeni.

Ključne riječi: Lipicanac, uzgojni program, zaprežni sport, Hrvatska

Summary: Lipizzaner horse breed arrives on Croatian territory in the beginning of the 18th century. The most organized breeding of horse breed in Croatia and most used in many Croatian regions. This is why the breeding goals was changed depending on geographic – social, and cultural – folklore elements and meanings. Aim of breeding was set in the direction of growing high – quality driving sport horses, which significantly affects popularization of the breed and improvement in quality of breeding. Breeding of Lipizzaner breed is divided in State Lipizzaner stud farm in Đakovo and Lipik and terrestrial breeding which is organized through national organization of Croatian Federation Association of Breeders for Lipizzaner horses – Đakovo.

Lipizzaner breed in 2014 counts 1.981 throats, which indicates that Croatian national Lipizzaner breeding is largest breeding of Lipizzaner breed in the world. Decreased interest in the Lipizzaner horses is due to the incomplete pedigree (B book) despite good use abilities and lower buying price.

Key words: Lipizzaner, breeding, driving sport, Croatia

Datum obrane: 30.06.2015.